

**KONFLIKTY ETNICZNE I WYZNANIOWE
A PROBLEM BEZPIECZEŃSTWA
WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE.
WYBRANE ASPEKTY**

**KONFLIKTY ETNICZNE I WYZNANIOWE
A PROBLEM BEZPIECZEŃSTWA
WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE.
WYBRANE ASPEKTY**

POD REDAKCJĄ
JAROSŁAWA JARZĄBKA I TOMASZA SZYSZLAKA

NOMOS

© 2014 Copyright by Zakład Wydawniczy »NOMOS«

Wszelkie prawa zastrzeżone. Książka ani żadna jej część nie może być przedrukowywana, ani w jakikolwiek inny sposób reprodukowana czy powielana mechanicznie, fotooptycznie, zapisywana elektronicznie lub magnetycznie, ani odczytywana w środkach publicznego przekazu bez pisemnej zgody wydawcy.

Recenzje: prof. dr hab. Iwona Kabzińska
dr hab. Dariusz Niedźwiedzki

Wydanie publikacji zostało dofinansowane przez Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytetu Wrocławskiego

Redakcja wydawnicza: Marcin Zwierzdzyński
Redakcja techniczna: Dariusz Piskulak
II korekta: Anna Grochowska-Piróg
Projekt okładki: Agnieszka Nabielec

ISBN 978-83-7688-166-9

KRAKÓW 2014

Zakład Wydawniczy »NOMOS«
31-208 Kraków, ul. Kluczborska 25/3u; tel./fax: (12) 626 19 21
e-mail: biuro@nomos.pl; www.nomos.pl

SPIS TREŚCI

Wstęp – 7

Marcin Różycki, Jarosław Sadłocha: *Multikulturalizm i bezpieczeństwo.
Dla kogo różnorodność stanowi zagrożenie?* – 11

Aleksander Głogowski: *Nacjonalizm pasztuński i fundamentalizm islamski
wobec pendżabizacji i modernistycznego państwa islamskiego* – 26

Jarosław Jarząbek: *Wrogość sunnicko-szyicka jako zagrożenie
dla bezpieczeństwa państw Bliskiego Wschodu* – 65

Bogusław Olszewski: *Wpływ przestępczości w regionie Złotego Półksiężycą
na stosunki etniczne i wyznaniowe w Azji Centralnej* – 78

Aleksandra Kuszał: *Fundamentalizm chrześcijański jako źródło zagrożeń
dla wewnętrznego bezpieczeństwa współczesnych państw – przykład
Stanów Zjednoczonych* – 95

Marcin Koczan: *Konflikty etniczne i wyznaniowe jako zagrożenia
o charakterze asymetrycznym w Unii Europejskiej* – 112

Tomasz Szyszlak: *Od zaogniania do prewencji konfliktów. Ewolucja działań
bułgarskiej policji wobec mniejszościowych grup etnicznych* – 122

Teresa Marcinów: *Chrystofobia współczesnej Europy* – 136

Bibliografia – 149

O autorach – 157

WSTĘP

Ogromne tempo zmian społecznych i kulturowych, wywoływanych w XXI wieku przez rewolucję technologiczną i procesy globalizacyjne, odcisnęło swoje piętno na większości sfer życia człowieka. Dotyczy to również znaczenia czynników etnicznych i religijnych, które stanowią kluczowy element samoidentyfikacji ludzi oraz w znacznym stopniu definiują tożsamości zbiorowe poszczególnych grup. Znaczenie tych czynników ulega zmianie, a kierunek tych zmian nie jest bynajmniej jednoznaczny i oczywisty. W istocie, w tym zakresie można zaobserwować dwie przeciwstawne tendencje. Z jednej strony, postępująca laicyzacja społeczeństw, szczególnie w państwach wysokorozwiniętych, oraz pogłębiające się w świecie procesy integracyjne, głównie w sferze politycznej i ekonomicznej, prowadzić mogą do zmniejszenia roli sacrum i etnosu. Z drugiej strony, większa niż kiedykolwiek w historii ludzkości liczba różnorodnych interakcji społeczeństw oraz osób wyznających różne religie i należących do odmiennych grup etnicznych jest przyczyną rosnącej liczby konfliktów pomiędzy nimi.

Konflikt bowiem może być rozumiany jako „proces wzajemnego oddziaływania na siebie podmiotów, w którym występuje świadomość faktycznej lub wyimaginowanej niezgodności celów i interesów”¹. Proces ten zmierza do „wymuszenia zmiany podjętych lub zamierzonych działań drugiej strony oraz (lub) do zaszkodzenia przeciwnikowi”². Konfliktem nie są więc same animozje, niechęć czy uprzedzenia pomiędzy podmiotami, ale podejmowane na ich podstawie działania społeczne. Konflikt pojawia się w momencie uświadomienia sobie faktu jego istnienia przez podmiot, niekoniecznie zaś w chwili pojawienia się realnej sprzeczności interesów. Z tego punktu widzenia obiektywne zaistnienie tej sprzeczności ani nie jest konieczne do zaistnienia konfliktu, ani też nie musi go wywołać. Cele stron konfliktu mogą być więc zarówno rozbieżne, jak i wspólne.

---

¹ M. Pacholski, A. Słaboń, *Słownik pojęć socjologicznych*, Kraków 2001, s. 84.

² Ibidem.

W szerokim ujęciu, proponowanym w niniejszej książce, pod pojęciami konfliktów etnicznych i wyznaniowych rozumiemy takie typy stosunków społecznych bądź kulturowych, w których – wśród czynników dynamizujących spór – znajdują się relacje o charakterze religijnym czy narodowościowym, odgrywające w nim mniejszą lub większą rolę. Przynajmniej jedną ze stron konfliktów etnicznych będą plemiona, grupy etniczne, mniejszości narodowe lub narody, a jeżeli chodzi o konflikty wyznaniowe – Kościoły, związki wyznaniowe, inne sformalizowane bądź niesformalizowane grupy osób wierzących lub niewierzących. Wśród przyczyn warunkujących zajście sytuacji konfliktowej wymienić można przede wszystkim ograniczoną ilość pożądaných dóbr (mogą one mieć zarówno charakter materialny, jak i niematerialny), które stają się przedmiotem rywalizacji. Szczególną pozycję zajmuje tu władza, która według niektórych badaczy (np. Michela Croziera i Ralfa Dahrenhofa) jest przedmiotem każdego konfliktu. Kolejnym czynnikiem może być subiektywne poczucie pogorszenia warunków życia określonej grupy oraz braku możliwości zaspokojenia jakichś jej potrzeb³.

Pojęcie bezpieczeństwa jest niezwykle trudne do zdefiniowania w sposób nie budzący zastrzeżeń z punktu widzenia różnych nurtów badawczych w naukach społecznych, gdyż jest to pojęcie dynamiczne, wieloznaczne i wielopłaszczyznowe. Bezpieczeństwo może być więc „zarówno stanem, jak i procesem i daje się określić jedynie tu i teraz, a nie tutaj i wszędzie”⁴. Może ono być rozumiane zarówno w sensie obiektywnym, jako nieistnienie rzeczywistych zagrożeń dla podmiotu i istotnych dla niego wartości, jak i w sensie subiektywnym, jako brak obaw, że istotne dla podmiotu wartości są lub będą zagrożone. W kontekście rozpatrywanych w niniejszej pracy konfliktów etnicznych i wyznaniowych użyteczne wydaje się zaproponowane przez Barry’ego Buzana całościowe ujęcie bezpieczeństwa jako kategorii niepodzielnej, składającej się z pięciu wymiarów (militarnego, politycznego, ekonomicznego, społecznego i ekologicznego). Uznanie danego zagadnienia za kwestię bezpieczeństwa jest tu rezultatem praktyki działania określonych podmiotów, określających pewne realne bądź wyimaginowane zagrożenia jako egzystencjalne dla własnego istnienia lub istnienia innych grup czy jednostek⁵.

Celem niniejszej monografii jest próba znalezienia odpowiedzi na pytanie o znaczenie konfliktów o podłożu etnicznym i religijnym dla stabilności

³ Ibidem, s. 84-85.

⁴ A. Antoszewski, R. Herbut (red.), *Leksykon politologii*, Wrocław 2002, s. 37-38.

⁵ B. Buzan, O. Weaver, J. de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder 1998, s. 32-40.

współczesnych państw i społeczeństw oraz bezpieczeństwa międzynarodowego. Poszczególne rozdziały książki nie przedstawiają najgłośniejszych i najbardziej znanych konfliktów na tle etnicznym i religijnym we współczesnym świecie. Postanowiliśmy raczej skupić naszą uwagę na tych, które są najbardziej charakterystyczne. Wskazują one przede wszystkim na przemiany, którym podlega samo znaczenie czynnika religijnego i etnicznego dla bezpieczeństwa państw we współczesnym świecie. Równie ważnym aspektem jest ewoluujący charakter konfliktów wywoływanych przez te czynniki. Coraz rzadziej bowiem kwestie religijne i etniczne są dziś przyczyną klasycznych wojen czy konfliktów międzynarodowych na dużą skalę. Częściej prowokują wojny domowe, lokalne konflikty o ograniczonym zasięgu i małej bądź średniej intensywności oraz różnego rodzaju zagrożenia asymetryczne, w tym terroryzm oraz działania partyzanckie.

Jednym z najbardziej symptomatycznych zjawisk jest pojawianie się zagrożeń dla bezpieczeństwa o charakterze religijnym i etnicznym tam, gdzie – jak mogło się jeszcze do niedawna wydawać – konflikty na tym tle zostały wygaszone i zneutralizowane. W szczególny sposób odnosi się to do Unii Europejskiej, gdzie zarówno unijne instytucje, jak i władze poszczególnych państw członkowskich nie szczędziły w ostatnich latach sił i środków, aby czynnik religijny i etniczny przestał być w Europie zarzewiem konfliktów. Jak wskazuje autor jednego z rozdziałów, głośnie i tragiczne w skutkach zamachy terrorystyczne przeprowadzane przez osoby i grupy motywowane radykalnymi ideami bazującymi na podziałach religijnych i etnicznych dowodzą, że napięcia na tym tle są raczej rosnącym niż znikającym zagrożeniem dla bezpieczeństwa. Przyczyn takiego stanu rzeczy doszukiwać się można zarówno w nowym w Europie zjawisku, jakim jest chrystofobia, jak i w kryzysie polityki multikulturalizmu. Pierwsze z tych zjawisk, opisane w końcowej części niniejszej książki, ma swoje źródło zarówno w antychrześcijańskiej polityce dzisiejszych europejskich elit politycznych i społecznych, jak i w coraz ostrzejszej konfrontacji chrześcijaństwa z rosnącym w siłę w państwach europejskich islamem. Drugie zjawisko – jak dowodzą autorzy – nie musi prowadzić do upadku i odrzucenia idei multikulturalizmu w ogóle, lecz z pewnością będzie wymagało zredefiniowania jego ideologicznych podstaw.

Nowy wymiar przybierają też znane i już od dawna istniejące problemy religijne i etniczne, co wymaga od borykających się z nimi państw zmodernizowanego podejścia, zastosowania odmiennych środków i metod, a nie rzadko też głębokich reform systemowych. Zjawisko to można prześledzić na przykładzie ewolucji działań policji bułgarskiej wobec mieszkających

w tym kraju mniejszościowych grup etnicznych. Nowe niebezpieczne formy przybierają też coraz częściej religijne fundamentalizmy, które na gruncie różnych religii stosują przemoc dla dowiedzenia swych racji obcym i przekonania do nich swoich współwyznawców. Wzrost nastrojów fundamentalistycznych obserwujemy dziś praktycznie na gruncie każdej dużej religii na świecie, zarówno wśród chrześcijan w wysokorozwiniętych państwach zachodnich (Stany Zjednoczone), jak i wśród muzułmanów zamieszkujących biedne i zacofane państwa Azji Południowej i Centralnej. Nierzadkim zjawiskiem jest też instrumentalne wykorzystywanie sporów i wrogości na tle etnicznym czy religijnym dla realizacji innych celów, głównie politycznych czy ekonomicznych, czego dowodzi przykład regionu Złotego Półksiężycza. Przykład rosnącej w ostatnich latach wrogości szyicko-sunnickiej na Bliskim Wschodzie pokazuje wyraźnie, że konflikty o podłożu religijnym mogą się pogłębiać samoistnie, mogą też być napędzane ingerencją aktorów zewnętrznych, próbujących w ten sposób realizować własne interesy.

Redaktorzy niniejszego tomu mają nadzieję, że praca ta stanie się nie tylko lekturą dla naukowców i studentów, ale również przyczynkiem do dyskusji w szerszym gronie odbiorców na temat wzrostu znaczenia sacrum i etnosu na początku trzeciego milenium.

*Jarosław Jarząbek
Tomasz Szyszlak*

Wrocław, grudzień 2013